

n haar (on)mogelijk maakt. Yolande Mukagasana spreekt over zichzelf als iemand die had moeten sterven, een bijna-dode. Heiner Müller noemt de toeschouwers 'potentieel stervenden'. Theater vindt steeds plaats in een 'gemeenschap van stervenden'. Op het einde van het tweede millennium kan dat niet langer in de vorm van een collectief ritueel en gemeenschapstichtend dispositief, zoals dat nog bij de Grieken mogelijk was. De moderne gemeenschap is een 'communauté désœuvré' (Jean-Luc Nancy), een gemeenschap zonder oeuvre, en moet dat ook zijn: ieder collectief oeuvre ('het volk', 'de natie', 'het ras', 'de etnie') loopt uit op totale destructie - de namen en de data van die oeuvres zijn bekend: Auschwitz, Hiroshima, Bosnië, Rwanda, Kosovo, Oost-Timor... Wanneer Yolande Mukagasana zichzelf introduceert 'comme l'être humain de la planète Terre' dan beschouwt zij 'het ras van stervelingen' als haar gemeenschap. De moderne 'gemeenschap' onttrekt zich op de grens waar het actieve, zich emanciperende, handelende subject in zijn eenzaamheid stoot op zijn passiviteit, zijn eindigheid, zijn onbepaaldheid. Het is de grens waar het zichzelf als tekort moet (h)erkennen. Misschien is het toneel wel een van de laatste plekken waar deze 'communicatie', die niets te doen heeft met het uitwisselen van informatie of het analyseren

en interpreteren van tekens, mogelijk is. Als open graf, waarin de blik van de toeschouwer een ogenblik sterft.

- * Marc De Kesel, *Wij Modernen*, Peeters, 1998
- * William Desmond, *Het tragische en het komische*, Boom, 1998
- * Ismail Kadaré, *Eschyle ou le grand perdant*, Fayard, 1975
- * Tadeusz Kantor, *Le théâtre de la mort. L'âge d'homme*, 1977
- * Philippe Lacoue-Labarthe, *La poésie comme expérience*, Christian Bourgois, 1997(2)
- * Nicole Loraux, *La voix endeüllé*, Gallimard, 1999
- * Jean-François Lyotard, *Heidegger en 'de joden'*, Kok Agora, 1999
- * Jean-François Lyotard, *Het onmenselijke*, Kok Agora, 1992
- * Peter Sloterdijk, *Euro-taoïsme*, De Arbeiderspers, 1991
- * Eelco Runia, *Waterloo Verdun Auschwitz. De liquidatie van het verleden*, Meulenhoff/Kritak, 1999

KILLING OF INNOCENT PERSONS. HE ALSO STATED THAT HE BELIEVES THE PRESIDENT DOES NOT HAVE FULL

RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994

deel van een volk ervan overtuigd raakt dat een klasse van mensen niet menselijk is, dan kan er van alles gebeuren, zeker als bloedbaden en slachtingen ongestraft blijven, of zelfs worden aangemoedigd. In Europa is het uitzonderlijke karakter van de nazi's welbekend, maar het was onmogelijk zonder eeuwen van voorafgaand christelijk antisemitisme. Omwille van die gemeenschappelijke elementen kon het personage van Jacob doorheen zijn persoonlijke geschiedenis dingen aandragen. Hij is een apart geval. Hij is geen doorsnee jood, want als kleine jongen heeft hij Kielce overleefd,

een pogrom in Polen waar men overlevenden van Auschwitz gedood heeft. Hoe is het mogelijk dat iemand het nodig vindt om mensen te doden die Auschwitz overleefd hebben? Zo dood je enkel een rat: je houdt niet op als je haar één of twee keer gemist hebt, nee, je zou haar tien keer na elkaar kunnen doden. Mensen worden op zo'n moment tot ratten herleid, of, zoals men in Rwanda zei, tot kakkerlakken, tot slangen. Op dat moment is het personage dus gewetigd. In het begin zouden we het uitgeschreeuwd hebben als ons was gezegd dat we een parallel zouden maken tussen de shoah en

RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994   RWANDA 1994

FOLLOWING GUARANTEE. HE REQUESTS THAT HE AND HIS FAMILY (HIS WIFE AND FOUR CHILDREN) BE PLACED

nationaal-socialisme huldigde de Lebensraum-retoriek. Er werd bovendien aangenomen dat die Lebensraum mocht veroverd worden ten koste van minderwaardige volkeren. Voor de Duitsers waren dat de Slaven. In Vlaams-nationalistische ogen waren dat de gedegenereerde Latijnen ten zuiden de taalgrens. Het 'volk' en de Germaanse stamverwantschap werden in Duitsland opgehemeld als richtinggevende principes en dit culmineerde in de ideologie van de etnische zuiverheid. De Belgische publieke opinie kende de steeds toenemende agressie tegenover de Duitse joden. Die dreef vele van deze mensen de grens over en een deel van hen kwam in België terecht. Dit repressieve en expansieve Duitsland werd door de Vlaams-nationalisten beschouwd als een politieke en militaire bondgenoot met het oog op een machtsgreep in België.

BLOEDMAGT

Die gelegenheid kwam er aan in mei 1940. Zo gauw de militaire nederlaag van België een feit was, klonken opnieuw voorstellen tot etnische zuivering uit de mond van Vlaams-nationalistische leiders. Maar ze gingen veel verder dan tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het racistische nationaal-socialisme droeg hier sterk toe bij. Het waren echter opnieuw de Duitsers die de noodzakelijke militaire hefbomen in handen hadden. Ze werden onder druk gezet om er ditmaal werk van te maken. Laat ons de argumenten van enkele invloedrijke bepleiters van etnische zuivering even volgen. Volgens de West-Vlaamse priester Cyriel Verschaeve, was Vlaanderen besmet door 'de ontelbare vreemde cellen der verfranste huisgezinnen'. De Vlaamse 'bloedmacht' moest terug ademruimte krijgen, een

groter grondgebied. Op die manier kon Vlaanderen uitgroeien tot, wat hij noemde, een 'vooruitgeschoven bolwerk van 't Germaans bloed'. Dat kon door heel het oude Frankenland - het rijk van Clovis - weer Germaans te maken. Dat betekende de leegmaking van Wallonië en Noord-Frankrijk tot aan de Somme. De mensen moesten verhuizen naar de zuidelijke departementen van Frankrijk. In zijn ogen was dat volstrekt verantwoord want de Walen 'hebben met de ziel reeds lang Frankrijk als hun land gekozen. Dat zij er heen gaan; er is plaats te over en er zal voor hen daar heil zijn, en voor ons komt hun plaats open volgens de simpele wetten van leven en dood, de twee echte koningen der wereld.'

Een andere belangrijke figuur was Staf De Clercq. Hij was al sinds 1933 de voornaamste